

Gazetecilik Becerileri Üzerine Bir Alan Araştırması: Türkiye Örneği

Analysing Journalism Skills: A Field Study on Turkish Case

Nurcan TÖRENLİ¹, Zafer KIYAN²

¹Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Communication, İstanbul, Turkey

²Res. Asst. Dr., Ankara University, Faculty of Communication, İstanbul, Turkey

ORCID: N.T. 0000-0001-8520-3138;
Z.K. 0000-0002-7318-5419

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Nurcan Törenli,
Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Ankara, Türkiye
E-posta/E-mail: torenli@ankara.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 02.09.2019

Revizyon talebi/Revision Requested:
14.10.2019

Son revizyon teslimi/Last revision
received: 22.11.2019

Kabul tarihi/Accepted: 04.12.2019

Atıf/Citation: Törenli, N., & Kıyan, Z. (2019). Gazetecilik becerileri üzerine bir alan araştırması: Türkiye örneği. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 57, 195-223.
<https://doi.org/10.26650/CONNECTIST2019-0041>

ÖZ

Bilişim teknolojilerinin, özellikle de internetin hızla yaygınlaşmasıyla birlikte geleneksel gazetecilik pratikleri dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Bu çalışma geleneksel gazetecilik pratiklerinde tanık olduğumuz bu dönüşümü gazetecilik mesleğine özgü beceriler üzerinden tartışmaya açmayı hedeflemektedir. Söz konusu tartışma çok sayıda soruyu içermekle birlikte bu makale kapsamındaki çabayı ayakta tutacak temel soru şudur: Herkes gazeteciliği benzer teknolojik araçlarla ve 'türün geneline özgü insanı' becerilerle yapmaya başladığında meslekten gazeteciler alana özgü becerilerini nasıl tanımlayacaklardır? Çalışma, gazetecilik mesleğine özgü olduğu kabul edilen becerilerde bir değişim olduğunu kabul etmekle birlikte bu değişimin toplumsal ihtiyaçlardaki değişimden çok birikim sorunu yaşayanların insana özgü üretici gücün bileşenlerine kendi sınıfsal ihtiyaçları yönünde yapmış ve halen yapmakta oldukları bilinçli müdahalelerinin sonucunda gerçekleştiğini varsaymaktadır. Çalışmanın nicel verisi yazılı basında çalışan toplam 86 muhabir gazetecinin katıldığı bir alan araştırmasından elde edilmiştir. Anket yoluyla elde edilen 4,300 veri, nicel ve nitel teknikler kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, medyanın kurumsal yapılanması içinde devreye sokulan yeni iş bölümü/çalışma ilişkilerinin ve artan ölçüde teknoloji kullanımının gazetecilerin mesleki becerilerinde yol açtığı tahrifatı ve neden olduğu mesleki dönüşümü anlamamıza yardım etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazetecilik, mesleki beceriler, yeni medya, enformasyon ve bilişim teknolojileri, tekno-ekonomik paradigmlar

ABSTRACT

With the rapid spread of information technologies, especially the internet, traditional journalistic practices have begun to be transformed. This study aims to discuss this transformation witnessed in traditional journalism practices through the skills specific to journalism. Despite such a discussion that poses many questions, the fundamental question underlying the efforts made within the scope of this study is, "In an era where everyone has begun to engage in journalism using similar technological tools and 'skills specific to the human

species', how do journalists describe their own professional skills?" Although the study acknowledges the presence of a change in the skills that are considered to be specific to this profession, it also assumes that rather than being triggered by social needs, this change is a result of conscious interventions in the components of human-specific productive power, which were and are still undertaken by those that experience capital accumulation problem. The quantitative data of the research were obtained from a field study, in which 86 reporters working in the print media participated. A total of 4,300 items of data acquired

through a survey were analyzed using quantitative and qualitative techniques. The results provide an insight into the distortion of journalists' professional skills by the new division of labor division/work relations activated by the institutional structuring of the media and the increasing use of technology, as well as assisting in understanding the changes initiated by this distortion.

Keywords: Journalism, professional skills, new media, information and information technologies, techno-economic paradigms

EXTENDED ABSTRACT

With the spread of information technologies, especially the internet, traditional journalistic practices have been transformed, and the argument that 'everyone can engage in journalism' has become increasingly adopted (Gleason, 2015). Recently, an attempt to embody this argument has brought about forms of journalism that are described by newly constructed noun or adjective phrases (e.g., drone journalism), which are often difficult to follow since most become obsolete in a short time (for other examples, see Appelgren, & Nygren, 2014; Carlson, 2015; Clerwall, 2014; Fink, & Anderson, 2014; Tremayne, & Andrew, 2014; Van Dalen, 2012). Moreover, this situation is not only specific to journalism. Today, when social relations are realized more intensively by means of technology, new occupations are formed around the activities where the rapidly increasing data/information stack is used as a production input and the outputs are exchanged, as well as around the skills required by such activities.

This study, which aims to open the transformation of journalistic practices to discussion through professional skills specific to journalism, seeks to answer the following fundamental question: In an era where everyone has begun to engage in journalism using similar technological tools and 'skills specific to the human species', how do journalists themselves describe their own professional skills? The study also tries to find answers to sub-questions surrounding this main question: Do journalists, whose traditional mission is to turn social realities into news and present them to the public, see themselves as professionals? What journalistic skills are prioritized or considered non-functional by the current professional transformation? What kind of deconstruction do the components of journalism-specific cognitive and instrumental skills undergo? What skills do journalists consider that they have or should have today?

In order to find answers to these questions, 86 journalists working in the print media were surveyed from April to September 2018. The questionnaire was designed with a total of 10 items and five options under each item representing the specific instrumental and cognitive skills of journalists. Each item in the questionnaire was related to a category of professional qualifications about journalism, and similarly, each option corresponded to a professional skill component associated with journalism. Since the research aimed at finding evidence of the change in the composition of professional skills specific to journalism through information technologies, the item headings were designed to reflect the stages of the professional transformation process. Accordingly, it was attempted to determine the skills that the journalists prioritized or pushed aside during the entry into journalism, for the performance of the profession, and in the continuation of the profession.

Approximately 4,300 items of quantitative data obtained from the questionnaire were subjected to a two-stage analysis process: In the first stage, the data were coded in Excel to determine which professional skills related to journalism were strongly and which were weakly emphasized by the participants. This coding was useful to perceive the participants' hierarchy of journalism-specific professional skills. In the second stage, the data were subjected to a qualitative analysis considering different stages of the journalism profession. Thus, it was aimed to reveal the extent to which the differences in skill components could be explained through the professional transformation.

As a result of the analysis of the survey data, the following basic findings were obtained: The participants attributed the greatest importance to the selection of journalism in undergraduate education for the entry into the profession. During the performance of journalism, the participants put their instrumental skills into practice more than their cognitive skills. Lastly, they considered investigative journalism practices to have the greatest effect on their continuation of the profession. When the findings are evaluated as a whole, it can be stated that rather than treating them as an integrated organic composition, journalists tend to see the skill components of productive forces as discrete capacity elements limited to the performance of their profession which were sometimes utilized while at other times pushed aside. These results provide an insight into the distortion of journalists' professional skills by the new division of labor division/work relations activated by the institutional structuring of the media and the increasing use of technology, as well as help us understand the changes initiated by this distortion.

GİRİŞ

Gazetecilik her dönem teknik-teknolojik gelişmelerden etkilenmiştir (Creech & Mendelson, 2015; Pavlik, 2000; Phillips et al., 2009). Günümüzde bu etki bilişim teknolojilerinin, özellikle de internetin hızla yaygınlaşmasıyla birlikte kendisini gazetecilik pratikleri üzerinde de göstermektedir (Van Der Haak, Parks, & Castells, 2012). Öyle ki yeni teknolojilerle birlikte 'herkesin gazetecilik yapabileceği' savı daha güçlü bir biçimde dillendirilir olmuştur (Gleason, 2015). Son dönemde, bu savı somutlamak istercesine, gazeteciliğin önüne eklenen sıfatlardan 'yeni' olduğunu anladığımız ancak çoğu kısa sürede eskidiği-modası geçtiği için takip etmekte bir hayli zorlandığımız yeni gazetecilik biçimleri türemiştir (aralarında 'drone gazeteciliği'nin de olduğu örnekler için bkz. Appelgren, & Nygren, 2014; Carlson, 2015; Clerwall, 2014; Fink, & Anderson, 2014; Tremayne, & Andrew, 2014; Van Dalen, 2012). Üstelik bu durum sadece gazeteciliğe özgü değildir. Toplumsal ilişkilerin yoğun bir biçimde teknoloji dolayısıyla gerçekleştiği bugünlerde kapsamı hızla genişleyen veri/enformasyon yığınının bir üretim girdisi olarak kullanıldığı, çıktılarının mübadeleye sokulduğu faaliyetlerle bunların gerektirdiği beceriler etrafında biçimlenen yeni meslekler ortaya çıkmaktadır. Ölçeği ve yoğunluğu dikkate alındığında, üretim-mübadele ilişkilerinin farklılaşmakta olduğu bu süreç, başta iletişim olmak üzere farklı çalışma alanlarından yükselen çok sayıda soruyla birlikte akademik bilgi üretimi ile uğraşan araştırmacıların içinde yer aldığı yoğun bir tartışma gündemi oluşturmaya başlamıştır.

Konuyla ilgili literatürde gazetecilik özelinde mesleki dönüşümü sorunsallaştıran, gazetecilik mesleğine özgü becerileri farklı düzeylerde tartışmaya açan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Örneğin Willnat, Weaver ve Choi (2019) mesleki becerileri gazetecilerin demografik özellikleri, çalışma koşulları ve gazeteciliğin profesyonel normları üzerinden analiz ederken, aralarında Opgenhaffen, d'Haenens ve Corten (2013), Fourie (2013) ve Deuze, Neuberger ve Paulussen'in (2006) olduğu araştırmacılar beceri düzeylerini gazetecilik eğitiminin niteliği bağlamında değerlendirmektedir. Bu çalışmalar söz konusu becerileri gazeteciler nezdinde sorgularken, Young ve Carson (2018) ile Guo ve Volz (2019) gibi yazarlar bu sorgulamayı gazete sahipleri nezdinde gerçekleştirmektedirler. Bir diğer araştırma eksenine ise teknolojinin gelişim hızının mesleğe girişte ne ölçüde belirleyici olduğu üzerinedir. Bu kapsamda, Kosterich ve Weber (2018), haber endüstrisindeki dijitalleşme sürecinin gazetecilerin işe alınma örüntülerine etkisini analiz etmektedir. Kosterich ve Weber gazetecilik becerilerini çok yönlü bir tartışma ekseninde ele alırken, diğer araştırmacılar aynı konuya tek yönden

yaklaşmaktadırlar. Bu kapsamda, Himma-Kadakos ve Palmiste (2019), gazetecilik becerilerini yalnızca çevrim içi mecralarda iş gören gazeteciler nezdinde incelemektedir, Örnebring ve Mellado (2018) ise bu becerileri haber yazma, editoryal yetenekler ve haber kaynaklarıyla bağlantı kurma gibi vasıflarla sınırlı tutarak ele almaktadır.

Bu çalışma, gazeteciliğin mesleki pratiklerindeki dönüşümü gazeteciliğe özgü mesleki becerilerdeki dönüşüm üzerinden tartışmaya açmayı hedeflerken, bunu teknoloji ve organizasyonel biçimler arasındaki diyalektik ilişki (karşılıklı etkileşim) bağlamında ele alarak diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Dahası, bu çalışma, sorunu toplumsallığı içinde anlama-anlamlandırma çabasıyla alanda sıklıkla tek yönlü kalan değerlendirmeler karşısında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Her iki ayırt edicilik kapsamında, çalışmanın temel sorusu, herkesin gazeteciliği güncel araçlarla-teknolojilerle 'türün geneline özgü insani' bilgi ve becerilerini harmanlayarak kendince yapmaya ve tanımlamaya başladığı günümüzde mesleği gazetecilik olanların kendi becerilerini nasıl tanımladığı olarak belirlenmiştir.

Üretim-dolaşım diyalektiği perspektifinden bakıldığında günümüz toplumlarında değer üretimi, Harvey'in (2008, p. 132) belirttiği gibi, bireysel üretici ölçeğine çekildikçe dolaşım, yani mücadele ilişkileri de toplumsaldan küresel ölçeğe doğru asimetrik olarak genişlemektedir. Buradan hareketle, değer birikimi üzerinden verilen toplumsal güç mücadelesinin üretim ve dolaşımın ayrışık örgütlenmesinden bütünlük örgütlenmesine doğru genişlediği, bu genişlemede yönlendirici-tayin edici gücün birikim sorunuyla uğraşanların organik-sınıfsal becerilerine dayandığı söylenebilir. Birbirine bağlı bu hatlar boyunca kapsama alanı genişleyen bu sürece bireysel üreticinin uyum sağlama çabası ise onun doğal-organik becerilerinde, adına mesleki dönüşüm denen bir tahrifata yol açmaktadır. Dolayısıyla dönüşüm, birey için söz konusu süreci bilinemez, öngörülemez, müdahil olunamaz; ancak uyum sağlandığı takdirde dâhil olunabilir hale getirmektedir. Yanı sıra bu dönüşüm, sürece an itibarıyla dâhil olabilenler kadar gelecekte olabilecekler açısından da bir belirsizlik-bilinmezlik yaratarak, bu 'ruh halinin' zamanla toplumun geneline sirayet etme eğilimini güçlendirmektedir.

Söz konusu ruh halinin yaşamın neredeyse tüm alanlarını kapsayıcı oluşunda, başta teknoloji ve ona belirlenimci bir konum atfeden araçsal akıl olmak üzere (Castells, 1996), sermaye sınıfının organik becerileri-sınıfsal pratikleri önemli rol oynamaktadır. Bu beceriler, şimdilerde emek güçleriyle yaşamlarını idame ettirmeye çalışan yığınlara giderek daha yabancılaşan niteliğiyle geleceğe dair iç karartıcı bir bilinmezliğin itici güçlerine

dönüşmüş gibidir. Çizilen tablo, günümüzde gazetecilik mesleğinin icrasına ilişkin başka soruları da gündeme getirmektedir. Geleneksel misyonu toplumsal gerçekleri habere dönüştürerek kamuoyuna sunmak olan gazeteciler kendilerini bir meslek sahibi olarak görmekte midirler? Hali hazırdaki mesleki dönüşüm gazeteciğin icrası için hangi becerileri öne çıkarmakta, hangilerinin içini boşaltmaktadır? Gazetecilere özgü bilişsel ve araçsal beceri bileşenleri ne tür bir yapı bozumundan geçmektedir? Günümüzde gazeteciler hangi becerilere sahip olduklarını ya da olmaları gerektiğini düşünmektedirler? Çalışma, bu ve benzeri sorular etrafında dönen tartışmalara bir alan araştırmasından elde edilen verilerle-bulgularla katkı vermeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın nicel verisi yazılı basında çalışan toplam 86 muhabir gazetecinin anket yoluyla katıldığı alan araştırmasından elde edilmiştir. Anket yoluyla elde edilen 4,300 veri, nicel ve nitel teknikler kullanılarak analiz edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar medyanın kurumsal yapılanması içinde devreye sokulan yeni iş bölümü/çalışma ilişkilerinin, yoğun teknoloji kullanımının gazetecilerin mesleki becerilerinde yol açtığı tahrifatı ve neden olduğu değişimi anlamamıza yardım etmektedir. Çalışmanın bundan sonraki başlığında Enformasyon Toplumu ve Bilgi Toplumu paradigmalarından hareketle ele alınan dönüşüm sürecine kuramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmaktadır. Üçüncü başlık altında araştırma tasarımı ve yöntem anlatılmaktadır. Sonraki başlıkta ise elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

Tekno-Ekonomik Paradigmalar Ekseninde Mesleki Dönüşüm

Tekno-ekonomik paradigmlar kapsamında özellikle iki paradigma gazetecilik pratiklerini insani ve teknolojik becerilerin birlikte harmanlandığı yeni faaliyet-birikim alanları olarak öne çıkarmaktadır. Bunlardan ardıl niteliğindeki Bilgi Toplumu Paradigması içinde 2000'li yıllardan itibaren 'herkesin gazetecilik yapabileceği' savı dillendirilmeye başlamıştır. Bunun temellendiği 'herkesin kendi enformasyonunu kendisinin toplayabileceği' sav ise 1960-1980'li yılların öncül niteliğindeki Enformasyon Toplumu Paradigması içerisinde yer almaktadır. Her iki paradigma örtük olarak teknik-teknolojik yeniliklerin gazetecilik pratiklerinin kısa sürede ayrılmaz parçası haline geldiğini ve mesleki dönüşümü kontrol edilebilir kıldığını öne sürmektedir. Öncül paradigmada insani ve teknolojik becerilerin harmanlanması bağlamında insanın üretici gücüne biçilen ana işlev enformasyonun toplanmasıyla sınırlıyken, ardıl paradigmada bu işlev gazeteciliğe ilişkin tüm emek süreçlerini kapsayacak biçimde genişlemiştir. Her iki paradigmayı ortaklaştıran ana eksen insani becerilerin yerine kısa sürede ikame olunabilecek teknik-teknolojik becerilerin öne çıkarılmasıdır.

Enformasyon Toplumu Paradigması

Tarihsel-toplumsal gelişim sürecinde insanın ürettiği her şeyin bir öncesi-öncülü bulunmaktadır. Bu bağlamda 'herkesin gazetecilik yapabileceği' savının öncülü, 1960'lerden başlayarak Enformasyon Toplumu Paradigması içinde çeşitli biçimlerde dillendirilen (Bell, 1976; Machlup, 1962; McLuhan, 1966; Masuda, 1990; Porat, 1977; Toffler, 1981) 'herkesin kendi enformasyonunu (metalaşmış hali haber) kendisinin toplayabileceği' savıdır. Öncülle ardılı arasında 40 yılı aşan bir süre olduğu düşünülürse aradaki farkın, insanın doğal-organik teknolojilerinden değil onun ürettiği yapay-inorganik teknolojilerdeki gelişmelerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. İçinde bulunulan teknolojik gelişmişlik düzeyine göre öncülde, kurumsal medya organizasyonlarının ayrışık emek süreçlerinin ilk halkasını oluşturan veri-enformasyon toplama faaliyetine entegre edilebilen teknoloji yer almaktadır. Buna karşın, ardılda toplama, işleme ve dağıtım gibi emek süreçlerinin teknolojik entegrasyonu tamamlanmış ve bütünleşik hale gelmiştir.

Enformasyon toplumuna özgü olduğu savlanan üretim biçimi, dönemin kitle medyası sahiplerini-içerik üreticilerini kaygılandırmamış aksine hem tecimsel hem düşünsel anlamda rahatlatmıştır. Haber dâhil klasik kapitalist malların üretimini sırrı kol gücü yerine makinenin ikamesiyle daha önce çözüldüğü için -ki 'penny press'-kuruşluk gazete bunun bir örneğidir- asıl rahatlamaya ihtiyaç duyan sermaye grubu radyo ve televizyon program-içerik üreticileridir. Paradigma içinde elektronik alanında üçüncü enformasyon devrimi olarak adlandırılan gelişmelerin, kitle iletişim araçlarının özellikle McLuhan ve Powers'ın (1992) 'küresel köy' metaforunda dile getirdikleri üzere televizyonun üretim maliyetlerini düşürerek araçsal arz bolluğu yaşanacağı konusunda bir oydaşma bulunmaktadır. Buna göre kitle iletişim araçlarının ucuzlamasıyla, enformasyona/habere erişimin maddi koşullarında bir rahatlama yaşanacak; sonuçta bu durum, içerik arzındaki mevcut sıkıntıyı pekiştirecek biçimde bir talep patlamasını er ya da geç gündeme getirecektir. Paradigmanın içerik üreticilerini rahatlatan çözüm önerisine göre, artan içerik talebi, bol ve ucuz enformasyon girdisini temin edecek 'enformasyon toplayıcıları' sayesinde karşılanabilecektir.

Enformasyon Toplumu öngörüsünü paylaşanların 'doğanın nimeti' muamelesi yaptığı enformasyon, başta haber olmak üzere tüm medya içeriklerinin temel girdisi niteliğindedir. Herkes kendi enformasyonunu kendisi toplamaya başladığında, içerik üretimi için gerekli girdi, 'işe yarar' enformasyonun doğrudan toplayıcı eliyle sürece dâhil edilmesi

sayesinde maliyetleri aşağıya çekeceği gibi hangi olay ya da olgulara ilişkin enformasyonun daha çok, hangilerinin daha az toplandığı denetlenebilir hale gelecektir. Böylece içerik talebinin nerelerde, ne ölçüde yoğunlaştığı daha hassas belirlenebilecektir. Bu durumda içerik üreticileri, satış şansı yüksek içerik temalarını (metalaştırılacak enformasyonu) belirleme ve daha ucuz girdi maliyetleriyle üretme anlamında çifte kazanç elde edebileceklerdir.

Ayrıca girdi bolluğu-çeşitliliği, enformasyonu işleme ve dolaşıma sokma faaliyetleri karşısında toplama faaliyetini tali kılacak, sıradanlaştıracak ve emek süreçleri beceri bileşenleri anlamında daha kolay ayrıştırılabilir hale getirilebilecektir. O halde, toplayıcılık faaliyetini gelişmiş teknolojik altyapı üzerinden diğer iki aşamayla doğrudan entegre etmek gerekmektedir. Böylece geleneksel emek süreçlerinin ilk aşamasındaki değişim, diğer iki aşamada emek unsurlarının işlevini görece azaltacağından emeğin beceri bileşiminde ihtiyaç duyulan tahrifatın önü açılmış, yeni organizasyonel biçimlerin canlandırılabilceği ortam elde edilmiş olacaktır.

Gazetecilikteki dönüşümün, teknolojik-araçsal değişimin eşlik ettiği bir dönüşüm olmaktan öte, mesleki beceri bileşenleri ekseninde ve üretilen değerın mübadelesi temelinde yapılandırılıyor oluşu, iletişimin kapitalist tarzının günümüzdeki işleyişine ışık tutmaktadır. Daha önce vurgulandığı üzere paradigma çözümünde enformasyon, doğal teknolojilerimizle (duyu organlarımızla) değil yapay teknolojik 'uzantılarımızla' toplayabileceğimiz 'teknolojik nimetler' olarak sunulmaktadır. İletişimin bu yeni kapitalist tarzında (enformasyon toplumunun) toplumsal ilişkileri de teknoloji dolayımıyla bireyler düzeyinde, hızlı ve kesintisiz olarak işleyen mübadele ilişkilerine dönüşmüştür. Bu durumda mübadeleye, yani toplumsal ilişkilere dâhil olabilmek, meslek sahipliği düzeyinde ve onun belirleniminde araç ve beceri bileşimini gerektiriyor olmaktan giderek enformasyon toplumuna özgü, mesleki faaliyetlerin icracısı düzeyinde, işe alanın belirleniminde sınırlandırılmış inorganik ve organik becerilerin sahipliğini gerektiriyor olmaya doğru evirilmektedir.

Sonuç olarak geçim sorununun teknolojinin nimetlerini toplayarak çözülebileceği savının neye hizmet ettiği açıklık kazanmaktadır. Paradigma çözümünde geçim sorunu ile boğuşan yığınlara yeni iş-istihdam olanağı olarak serbest ya da bağımlı hizmetler alanıyla bu alandaki türedi faaliyetlerin gerektirdiği becerileri geliştirmeleri önerilirken; birikim sorununu yaşayanlara bir bütün olarak sınıfsal beceri bileşenlerini geliştirmeleri, gazetecilik gibi kontrolden çıkma riski içeren alanlarda insani becerileri bir bütün halinde

geliştirmek için zaman-para harcamak yerine serbest ya da bağımlı yeni organizasyonel biçimler altında onlarla ikame edilebilir nitelikte yapay teknolojik beceriler geliştirmeleri önerilmektedir. Daha önce deneyimlendiği üzere araçsal becerilerin, emek gücünün makinenin bir parçası haline gelmesiyle başlayan metalaşma sürecinde, makinenin eskiyen teknolojisine bağlı olarak hızla değersizleşip ek maliyete dönüştüğünü dikkate almaları hatırlatılmaktadır.

Bilgi Toplumu Paradigması

'Herkesin gazetecilik yapabileceği' savına temel oluşturan ardıl paradigma, sermayenin son dönemde birikim sorununun çözümünde başarı sağladığı bilişim alanındaki teknolojik gelişmelerin cesaretlendirici etkisiyle popülerlik kazanmıştır. Bu başarı öyküsünün çarpan etki yaratarak, medya-gazetecilik dâhil diğer üretim alanlarını ve meslekleri içine alması uzun sürmemiştir.

Ardıl versiyonda, birikim sorununu yaşayanlara, üretici güçleri geliştirirken kârların(ın) azalma eğilimine girmesi istenmiyorsa, bilimsel-teknolojik gelişmelerin rotasına insani becerileri, araçsal bileşenle sınırlı kalmayıp bilişsel bileşeni de içerecek biçimde, organizasyonel süreçlere bir bütün olarak entegre edecek müdahalelerde bulunmaları önerilmektedir. Başka bir deyişle kârlarının azalma eğilimi ancak teknolojinin, üretici güçlerin özel mülkiyeti koşullarında insani becerilerin makineleşme, otomasyon, mekatronik-robotik sistemler gibi aşamalardan geçilerek sermayenin girişimci ve idari becerilerine entegrasyonu (muhtemelen yapay zekâ aşamasında) tamamlandığında kontrol altına alınabileceği söylenmektedir. Tam da bu nedenle teknolojik-arçasal beceriler, bilimsel bilginin üretimiyle birlikte birikim sorunuyla boğuşanlara sanayi devriminden başlayarak girişimci ve idari becerilerle bir bütün olarak sahip olmaları gereken sınıfsal bir güç-iktidar kaynağı olarak gözükmektedir.

Bu bağlamda özellikle yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren yaşanmaya başlayan yapısal krizlerin, son çeyrekte dolaşım eksenli bir niteliğe bürünmesiyle birlikte, birikimin (dolayısıyla da iletişimin) kapitalist tarzında bir yol ayrımına ulaşılmıştır. Ardıl paradigma, işte bu yol ayrımının ürünü olarak görülebilir. Yol ayrımının analizinde kullandığı göstergeleri birer emare olarak nitelendiren ardıl paradigmanın savına göre yapısal krizler farklılaşmıştır (Freeman, 2007, pp. 36-37). Krizler artık küresel ölçekli piyasa koşullarında geleneksel kapitalist metaların yığınsal üretimi ile tüketimi arasındaki ilişki, dolaşımın metalarla mesajları ayrı ayrı taşıyan geleneksel merkezi-tekelci

organizasyonunun yönetim-yönlendirebileceği kapasiteyi aşmıştır. Dolayısıyla sorun ancak üretimi ve dolaşımı merkezi olmaktan çıkarmakla çözülebilecek gibi durmaktadır.

Bu arada 'endüstrisizleşme' dolaşım sorununa köklü bir çözüm getirmediğinden tıkanma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Üstelik uzun dönemde teknolojik becerilerin ucuz iş gücü cennetlerinde taklit edilme riskini içinde barındırmaktadır. Ardıl paradigmanın geliştirdiği çözüm, üretimi ve dolaşımı birlikte organize etmenin yarattığı güç-sermaye kaybını, her ikisini de dağıtık-ayrı teknolojik-organizasyonel biçimler olarak tasarlayıp rekabete sokarak azaltmaktır. Böylece üretim ve dolaşım, içerdikleri faaliyetlerin gerektirdiği oranda güç-beceri bileşenleri gerektirecek nitelikte yönetilebilir-kontrol edilebilir esnek bir ölçüğe kavuşacağı gibi küresel rekabete ancak ileri teknolojik becerileri uygulamaya geçirebilen yeni oyunculara-girişimcilere hayat hakkı tanıyarak sermayeler arası rekabetin sınıfsal (sınıf içi) kontrolü daha doğrusu 'yaratıcı yıkım' (Schumpeter, 1974, p. 140) mümkün olabilecektir. Sonuç olarak enformasyon ve bilişim teknolojilerinin beceri bileşenleriyle yeni organizasyonel biçimlerin gerektirdiği beceri bileşenleri arasında kurulacak esnek-sinerjik bütünleşmenin yaratacağı yeni işe alma-birikim alanları halihazırdaki krizleri avantaja dönüştürebilmenin önünü açacaktır.

Ancak bu yapılanmadaki kritik eşik, organizasyonel bileşende yani yaşamın eşitsiz (başta üretim-çalışma, mübadele, bölüşüm gibi) ilişkiler alanlarında ortaya çıkabilecek toplumsal dirençtir. Bu nokta, ardıl paradigmada geçim ve birikim sorunu arasındaki diyalektiğin 'yanlı' (bias) da olsa kavramış olması sayesinde fark edilmiş ve toplumsal direncin sönlendirilmesine hizmet edecek biçimde, beceri bileşenlerinin yeni faaliyet alanlarına uygun dozajlarda devreye sokulması bir çözüm önerisi olarak sunulmuştur. Bunu bütünleyecek biçimde ardıl paradigmada savlanan kritik hamle ise toplumsal direnci, günümüz koşullarına uyarlanmış daha kapsamlı bir yabancılaşma süreciyle kırmaktır. Daha açık olarak, üretim-dolaşım sürecinin toplumsal ölçekte örgütlenişinde yaşanan birikim sorununu alıp, onu bireysel ölçekte örgütlenilebilir hale gelen üretim-dolaşım ilişkilerine bir geçim sorunu olarak yapıştırmaktır. Böylece sınıfsal nitelikteki geçim sorunu, yarışmacı nitelikte bireyin özgürleşim sorununa dönüştürülmüş yani mevcut bağlamından koparılıp sönlünmesi beklenmeye başlanmıştır.

Kimilerince (Downey, & Fenton, 2003; Papacharissi, 2002) yeni kamusal alan olarak da adlandırılan bu bağlam, halihazırdaki yeni medya (araç-ortam), yani yeni sanal ilişki, mübadele ortamları-araçlarıdır. Araç ve ortamın bütünleşik yeni formunun yapay-inorganik beceri bileşenleri, toplumsal varlığı yani insan formunun doğal-organik beceri

bileşenlerinin teknolojik kopyası gibidir. Bu haliyle hazırdaki iletişim formları içinde yüz yüze iletişime-karşılıklı etkileşime en yakın inorganik formdur. Yeni medya, gündelik uğraşları bağlamında geçim sorunuyla boğuşan yığınlar, aralarındaki yarışta satın alınabilir düzeydeki fiyatıyla bir tür maddi-araçsal fırsat eşitliği sunarak, karşılıklı değer mübadelesini olanaklı kılan bir ortam olarak gözükmetedir.

Ancak, 'kıtık ekonomisi' koşullarında, gerçek mübadele ilişkilerinin eşitsiz-rekabetçi niteliği değişmemiştir. Değişen, yeni medyanın kamusalılığı toplumsal olarak ölçeklendirilebilir nitelikteki sanal ortamlarında, eşitliğin göreceli de olsa ortama dâhil olanlar-kullanıcılar nezdinde sağlanmış olmasıdır. Ortama girişteki kolaylık, yarışmaya 'eşit' giriş-dâhil olma fırsatına dönüşmüştü; yarışmada adalet ise başarının ortama dâhil olanlar nezdinde kabul edilen nesnel ölçütleriyle-kurallarıyla sağlanır olmuştur. Ortamın yanı sıra, 'silahların eşitliği' ilkesinin gereği de karşılıklı etkileşimin-mübadelelerin araçları anlamında yeni iletişim teknolojilerinin yapay-inorganik beceri bileşenleriyle karşılık bulmuştur.

Sonuç olarak ikame edilmiş 'bolluk ekonomisi' koşullarında yarışı ancak, 'kendi' beceri bileşenlerini geliştirenler, kapasitelerini sonuna kadar kullananlar, üretici güçlerini-yaratıcı etkinliklerini yığınların beğenisini kazanacak biçimde ürünlere, çıktılara dönüştürebilenler kazanacaktır. Harvey'in (2008, p. 134) işaret ettiği gibi ölçeklendirilebilir sanal ortamların-araçların yapay beceri bileşenleri-gelişmişlik düzeyi, yarıştıran bireylerin neyi, ne ölçüde yapmasına izin verileceğinin belirlenmesinde kullanılan nesnel ölçütlere dönüşmüştür.

Günümüz Koşullarında Birikimin Yeni Mottosu: Herkes 'Kendi Çapında' Üreticidir

Herkes 'kendi çapında' üreticidir mottosu, aslında gündemde tutulmak için her fırsatın kullanıldığı, düşünsel-kurgusal bir çarpıtmanın klişeleşmiş formatını taklit etmektedir: Arzuların-ihiyaçların giderilmesi bir hissiyat, psikolojik tatmin meselesi olarak kaldığında kifayetsizleşen özgürlük idealinin içini-içeriğini, kimlerin kimlerle karşı karşıya getirildiğine bakılmadığı bir değerler mübadelesi sürecinde elde edilen maddi kazanımların tatminiyle doldurmak. Başka bir deyişle içi boşaltılmış, değersizleşmiş özgürleşim sürecine bir anlam, bir değer kazandırmak için önce herkesin kendi çapında da olsa üretici kılınması gerekmektedir. Çünkü bu motto, sadece tüketmekle yetindiğinde buruk-eksik-yabancı kalan bireyin, özgürlük hissini ancak ürettiğinde ve ürettiğini dolaşıma-mübadeleye sokup sattığında somutluk kazanacağını ilanır. Varoluşun

araçsal-teknolojik koşuları sağlandığına göre, özgürleşim süreci ya da insanın kendini gerçekleştirme ideali de önce bilinçte yani bilişsel becerilerimizin yaratıcı değerini kavradığımız, yarışa-rekabete girme kararlılığı gösterip mübadele ortamlarına dâhil olduğumuz anda başlayacaktır.

Öncül paradigma, toplanan enformasyonun çift değerliliği sayesinde, birikim sorununa dönemin teknolojik gelişmişlik düzeyine bağlı olarak tüketimin kontrolü (yetersiz talebi canlandırma) dolayısıyla bir çözüm geliştirirken; ardıl paradigma, dolaşımın-mübadelelerin, tüketim ve üretim alanlarının 'kontrollü' serbestleşmesi (regülasyonu) karşılığında dolaşımı-mübadeleyi merkezi kontrol ile teslim alacak (canlanan arz ve talebi her seviyede çift yönlü mübadelelerin zorunlu aracılığına tabi kılma) biçimde bir çözüm geliştirmiştir. Her birey üretici potansiyelini (insani beceri bileşenlerini), sahiplenebileceği tüketici elektroniğinin teknolojik beceri bileşenleriyle kendi çapında bütünleştirebildiği ölçüde mübadele ilişkilerine dâhil olabilme olanağına kavuşacak ve böylece mübadele ilişkilerinin birikim sorunuyla uğraşanlar tarafından ölçeklendirilebilir merkezi kontrolü de artık teslim alınabilir olgunluğa erişmiş olacaktır. Günümüze özgü mübadele ilişkilerinin 'isteğe göre' serbestçe ölçeklendirilebilir merkezi kontrolü bağlamında birikim sorunuyla uğraşan insanlar ise üretici potansiyellerini (yani sınıfsal beceri bileşenlerini) sahibi oldukları sayısal ağın (yani teknoloji ve organizasyonel biçimlerin) teknik beceri bileşenleriyle sermayeleri çapında bütünleştirebildikleri ölçüde, mübadele ilişkilerine müdahil olma fırsatını elde edeceklerdir. Yeni medya dolayısıyla üretim ve tüketim arasında kurulan ve insanı taşımak yerine mesajı karşılıklı taşıyan mübadele kanalı-ortamı, giderek yoğunlaşan veri-enformasyon trafiğini hem taşıyan hem de yönlendiren, çift değerli karşılıklı etkileşim mecrası konumuna neredeyse ulaşmış bulunmaktadır. Bu ölçekte ve bu düzeydeki bir yoğunluktan birikim adına yarar beklentisi içine girebilmek için kamusal erişime açık sayısal ağ teknolojilerinin dünya ölçeğindeki uzamı ölçeklendirilebilir olmalıdır. Özellikle Web 2.0 organizasyonlarının (sosyal medyanın) toplumsal varlıklar arasında karşılıklı etkileşimi, maddi-gayri maddi değer formlarının karşılıklı el değiştirmesi anlamında mübadele ilişkilerine dönüştürebilmesi için gerçek alemin zaman ve mekân sınırlılığının ötesine geçirmesi gereklidir. Sermaye sınıfının, sanal alemin teknolojik beceri bileşenlerinin gücünü teslim almadan, birikim sorununun bireyin erişim sorununa eklenenebilmesi çok zayıf bir olasılık olarak görünmektedir.

Çalışma çerçevesinde buradaki temel tartışma mübadele ilişkilerine ne için, kimin için ürettiğini bilen, planlayan, uygulayan dolayısıyla araçsal-bilişsel becerileri

bileşenleriyle bütünsel olarak doğrudan müdahil olan zanaatkarlık döneminin bireysel üreticisine tarihsel bir geri dönüşün, söz konusu teknolojik beceri bileşenlerindeki gelişmelerle mümkün olup olmadığı değildir. Aksine, insanın beceri bileşenlerinin mübadele ilişkilerine dâhil olma sürecinde teknolojik beceri bileşenlerini zorunlu kılması nedeniyle gerçekleşen tahrifatın, mesleği bir pratiğe-icraya dönüştürerek beceri bileşenlerinin yaratıcı-özgürleştirici potansiyelini zaafa uğratmasıdır. Söz konusu dönüşümün yeni mecrası, ortamları-araçları olarak ölçeklendirilebilir sanal alemlerin bu dönüşümde yaşamsal rolü-önemi bulunmaktadır.

Sonuç olarak, kapitalist çalışma ilişkilerinin gerçek aleminde neyin metalaştırılıp neyin metalaştırılmayacağı kararı yani üretimin ve dolaşımın planlanması-yürütülmesi, birikim sorunu ile uğraşanların belirleyici olduğu emek süreçlerinde gerçekleşiyor görünmektedir. Sanal alemde bireysel üreticilik-girişimcilik söz konusu olduğunda ise sorun birikim sorunu olmaktan çok, para kazanma yani geçim sorununa dönüşmektedir. Dolayısıyla sermaye sınıfından görece özerkleşen tali üretim alanlarında bu karar, çok sayıdaki bireysel rakibiyle girdiği yarışmanın sonuçlarına bakılarak, toplumsal mübadele trafiğini sahip oldukları teknoloji ve organizasyonel biçimlerle doğrudan/dolaylı kontrol edenlerce alınmaktadır.

AMAÇ VE YÖNTEM

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda, özellikle mesleki pratiklere odaklanıldığında ve küçük bir örneklem üzerinde çalışıldığında, çoğunlukla niteliksel yöntem ve teknikler tercih edilmektedir. Bununla birlikte, geniş bir örneklem söz konusu olduğunda çalışmaların nicel yöntem ve tekniklerle desteklenmesi gerekmektedir. Mesleğin icracıları düzeyinde sahip olunan becerilerdeki dönüşüm süreci üzerinden gazetecilik mesleğindeki dönüşümü açıklama amacındaki bu çalışmada, tam da bu örneğe uygun olarak, büyük bir örneklem kümesinden hareket edildiği için nicel ve nitel yöntemler harmanlanarak kullanılmıştır. Aşağıda bu kullanışa ilişkin adımlar anlatılmaktadır.

Araştırma Tasarımı ve Analiz Adımları

Çalışmanın temel sorusu, herkesin gazeteciliği güncel araçlarla-teknolojilerle 'türün geneline özgü insanı' bilgi ve becerilerini harmanlayarak kendince yapmaya ve tanımlamaya başladığı günümüzde mesleği gazetecilik olanların kendi becerilerini nasıl tanımladığı olarak belirlenmiştir. Çalışmanın diğer soruları ise şunlardır: Geleneksel

misyonu toplumsal gerçekleri habere dönüştürerek kamuoyuna sunmak olan gazeteciler kendilerini bir meslek sahibi olarak görmekte midirler? Hâlihazırdaki mesleki dönüşüm gazetecinin icrası için hangi becerileri öne çıkarmakta, hangilerinin içini boşaltmaktadır? Gazetecilere özgü bilişsel ve araçsal beceri bileşenleri ne tür bir yapı bozumundan geçmektedir? Günümüzde gazeteciler hangi becerilere sahip olduklarını ya da olmaları gerektiğini düşünmektedirler? Bu çalışmada yukarıda belirtilen sorulara yanıt bulmak için Nisan-Eylül 2018 tarihleri arasında yazılı basında çalışan toplam 86 muhabir gazetecinin anket yoluyla katıldığı iki aşamalı bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma örnekleme, baskı sayısı ortalaması 30 bin ve üzerindeki 13 günlük gazeteyi kapsayacak biçimde oluşturulmuştur¹. Anket sorularının geçerliliği, araştırmanın başlangıcında Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin İstanbul'daki genel müdürlüklerinde, toplam 16 muhabir gazeteciyle yapılan pilot uygulamayla test edilmiştir. Bu uygulamadan sonra anket formuna son hali verilmiştir. İkinci aşamada geriye kalan 11 günlük gazeteye anket formu posta/e-posta aracılığıyla gönderilmiş ve 36 muhabir gazeteciden geri dönüş alınmıştır. Örnekleme genişletebilme amacıyla mesleki örgütlenmelerle temasa geçilerek, anket formunu üyelerine ulaştırmaları istenmiştir. Bu kanaldan 34 muhabir gazeteciden geri dönüş alınmıştır.

Anket formu toplam 10 soru ve her bir sorunun altında beş seçenek olacak şekilde tasarlanmıştır. Her soru, bir mesleki vasıf kategorisine-beceri bileşimine, her seçenek ise bir mesleki beceri bileşenine karşılık gelmektedir. Araştırma, teknoloji özellikle de yeni medya dolayısıyla insani becerilerin bileşimindeki söz konusu dönüşümle mesleki dönüşümün ilişkiselliğini bulgulama amacına dönük olduğundan soru başlıkları da mesleki dönüşüm sürecinin aşamalarını yansıtacak biçimde üç kısımdan oluşmaktadır. Buna göre, mesleğe girişte (1. Soru), mesleği icrada (2.-9. sorular) ve mesleği sürdürüşte (10. Soru) gazetecinin hangi becerileri bileşenlerini, ne ölçüde öne çıkardığı ya da geri plana ittiği saptanmaya çalışılmıştır. Anket uygulaması sırasında katılımcılardan, her vasıf kategorisi altına yer alan ve ilgili kategoriye nitelendirmeye elverişli beceri seçeneklerini, kendi deneyimleri doğrultusunda belirleyecekleri önem derecesine (Beşli Liket Ölçeğine) göre 1'den 5'e kadar sıralamaları istenmiştir. Bu sıralamada 1 en zayıf, 2 zayıf, 3 orta, 4 güçlü ve 5 en güçlü önem derecesine karşılık gelmektedir.

Gerek güncel gazetecilik literatüründen (Coleman et al., 2018; Drok, 2013, pp. 151-152; Örnebring, & Mellado, 2018; Willnat, Weaver, & Choi, 2013) gerekse günümüz gazetecilik pratiklerinden derlenerek oluşturulan bu vasıf kategorileri altına karma olarak yerleştirilen seçeneklerin her biri, temelde araçsal (pratik) ve/veya bilişsel

(düşünsel) nitelikte gazetecilik mesleğine özgü beceri bileşenlerini temsil etmektedir. Buradaki araçsal ve bilişsel ayrımı, Rethel'in (2011, pp. 98-100) belirttiği 'kafa (zihin) emeği' ve 'kol emeği' ayrımına denk düşmektedir. Buna göre, genel-geniş anlamda beceri, 'üretici türün' yani bir toplumsal varlık olarak insanın potansiyel emeğine-üretici gücüne, mesleki-dar anlamda beceri ise belli bir amaca dönük olarak gerçekleştirilen çalışma etkinliği için gereken, bilişsel (düşünsel) ve araçsal (pratik) bileşenlerden oluşan emek gücüne-pratiğe denk düşmektedir. Gerek geniş gerek dar anlamda insani beceriler, kategorik olarak araçsal ve bilişsel bileşenleri mutlak olarak ayırıştırılamaz nitelikte bir bileşim oluştururlar (Rethel, 2011, pp. 98-100). Dolayısıyla insanın her türden üretici faaliyeti, az ya da çok her iki bileşeni zorunlu olarak gerektirir. Ancak doğal olarak ayırıştırılamayan bu bileşim, üretici faaliyetin kapitalist tarzında (emek süreçlerinde) çalışandan istenen işin bir gereği, 'edim yükümlülüğü' olarak, beceri bileşenlerine görece farklı işlevsel değerler atfedilerek ve beklenerek, organik yapısı tahrifata uğrar yani 'ayırıştırılabilir' hale gelir. Buradan hareketle anket formu, her vasıf kategorisi altına birer seçenek olarak yerleştirilen beceri bileşenleri, kendi içinde iki araçsal bileşeni, iki bilişsel bileşeni ve bir araçsal-bilişsel beceri bileşimini içerecek biçimde yapılandırılmıştır.

Araştırma kapsamında katılımcılardan elde edilen yaklaşık 4,300 nicel veri iki aşamalı bir analiz sürecinden geçirilmiştir. Birinci aşamada veriler, her bir vasıf kategorisinde karşılık geldiği amaç ve etkinlik bağlamında hangi beceri bileşenine güçlü, hangi beceri bileşenine zayıf önem atfedildiğinin saptanabilmesi için Excel sayfasında kodlanmıştır². Daha sonra bu kodlamadan yararlanılarak katılımcılar nezdinde beceri bileşenlerine atfedilen önem derecesinin nicel-sayısal karşılıklarının ortaya konduğu tablolar oluşturulmuştur. Buna göre, en güçlü önem (5) 100, güçlü önem (4) 80, orta önem (3) 60, zayıf önem (2) 40 ve en zayıf önem (1) 20 puana karşılık gelmektedir. İkinci aşamada, belli bir bütünleşme veya ayrışma gösteren bu niceliksel ağırlık dağılımı, mesleğin üç farklı aşaması dikkate alınarak nitelik analizine tabi tutulmuş ve beceri bileşenlerinde ortaya çıkan bu durumun mesleki dönüşüm anlamında ne ölçüde açıklayıcı olabileceği bulgulanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Birinci Aşamaya İlişkin Bulgular

Mesleğe girişte katılımcıların hangi beceri bileşenine en güçlü, hangisine en zayıf önem atfettiğini gösteren dağılım Tablo 1'de gösterilmiştir.

33 katılımcı, mesleğe girişte-gazeteciliğe yönelişte en güçlü önemi, bir bilişsel beceri bileşenine (A seçeneğine) karşılık gelen lisans eğitiminde okul tercihine atfederken, beş katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan 20 katılımcı, mesleğe girişte-gazeteciliğe yönelişte en zayıf önemi, bir araçsal beceri bileşenine (B seçeneğine) karşılık gelen ailede ve/veya yakın çevrede bulunan gazetecilere atfederken, dokuz katılımcı bu bileşene en güçlü önemi atfetmiştir. A seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 5,500 puan, B seçeneği ise 3,280 puan almıştır.

Mesleğin icrasında katılımcıların hangi beceri bileşenine en güçlü, hangisine en zayıf önem atfettiğini gösteren dağılım Tablo 2-9 aralığında gösterilmiştir.

Mesleğin icrasında ilk vasıf tanımlaması, hızlı ve etkin enformasyon toplamaktır (Tablo 2). 30 katılımcı, bu tanımlamada en güçlü önemi bir bilişsel beceri bileşenine (A seçeneğine) karşılık gelen hayata-topluma sorgulayıcı bakış açısına atfederken, dokuz katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan 30 katılımcı, bu tanımlamada en zayıf önemi, bir bilişsel beceri bileşenine (E seçeneğine) karşılık gelen mesleğin icrasına yardımcı olabilecek düzeyde yabancı dil bilmeye atfederken, yedi katılımcı bu bileşene en güçlü önemi atfetmiştir. A seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 5,600 puan, E seçeneği ise 2,960 puan almıştır. Dikkat çekici bir biçimde araçsal beceri seçeneklerinin (B ve D) toplam puanı (9,400) bilişsel beceri seçeneklerinin (A ve E) toplamından (8,560) yüksek çıkmıştır.

Mesleğin icrasında ikinci vasıf tanımlaması, haber öyküsünün üzerinde temelleneceği kilit nitelikteki enformasyonu seçebilmektir (Tablo 3). 39 katılımcı, bu tanımlamada en güçlü önemi bir araçsal beceri bileşenine (C seçeneğine) karşılık gelen toplanan enformasyon içinde yazacağı haber açısından asli/tali unsurları belirleyebilmeye atfederken, beş katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan 20 katılımcı, bu tanımlamada en zayıf önemi bir bilişsel beceri bileşenine (A seçeneğine) karşılık gelen mesleki örgütlenmelerin etkinliklerine aktif katılım-katkıya atfederken, sekiz katılımcı bu bileşene en güçlü önemi atfetmiştir. A seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 6,220 puan, C seçeneği ise 2,800 puan almıştır. Araçsal beceri seçeneklerinin (C ve D) toplam puanı (10,660) bilişsel beceri seçeneklerinin (A ve B) toplamından (6,640) yüksek çıkmıştır.

Mesleğin icrasında üçüncü vasıf tanımlaması, haber doğrulamayı mesleğin 'olmazsa olmazı' olarak benimsemektir (Tablo 4). 35 katılımcı, bu tanımlamada en güçlü önemi bir araçsal ve bilişsel beceri bileşimine (C seçeneğine) karşılık gelen güçlü hakkaniyet-

adalet duygusuna atfederken, beş katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan 20 katılımcı, bu tanımlamada en zayıf önemi bir araçsal beceri bileşenine (A seçeneğine) karşılık gelen planlı-programlı çalışma disiplinine atfederken, sekiz katılımcı bu bileşene en güçlü önemi atfetmiştir. C seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 5,920 alırken, A seçeneği 2,970 puan almıştır. Araçsal beceri seçeneklerinin (A ve B) toplam puanı (8,450) bilişsel beceri seçeneklerinin (D ve E) toplamından (6,480) yüksek çıkmıştır.

Mesleğin icrasında dördüncü vasıf tanımlaması, ham enformasyondan yola çıkarak asli/tali haber kaynaklarını tayin edebilmedir (Tablo 5). 56 katılımcı, bu tanımlamada en güçlü önemi bir araçsal ve bilişsel beceri bileşimine (B seçeneğine) karşılık gelen gündemi sürekli takip etme alışkanlığına atfederken, beş katılımcı bunu en zayıf bileşen olarak değerlendirmiştir. Diğer taraftan 21 katılımcı, bu tanımlamada en zayıf önemi bir araçsal beceri bileşenine (E seçeneğine) karşılık gelen kurumsal prosedürü işletmeye atfederken, dört katılımcı bu bileşene en güçlü önemi atfetmiştir. B seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 6,880 puan, E seçeneği 2,380 puan almıştır. Araçsal beceri seçeneklerinin (D ve E) toplam puanı (7,400) bilişsel beceri seçeneklerinin (A ve C) toplamından (6,460) yüksek çıkmıştır.

Mesleğin icrasında beşinci vasıf tanımlaması, etkili haber sunumu yapabilmenin arayışı içinde olmaktır (Tablo 6). 27 katılımcı, bu tanımlamada en güçlü önemi bir bilişsel beceri bileşenine (B seçeneğine) karşılık gelen dili düzgün kullanma, yazım kurallarına uyma becerisine atfederken, dört katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan 31 katılımcı, bu tanımlamada en zayıf önemi bir bilişsel beceri bileşenine (E seçeneğine) karşılık gelen öğrenme stiline (görerek/işiterek/okuyarak) yatkın oluşuna atfederken, dokuz katılımcı bu bileşene en güçlü önemi atfetmiştir. B seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 5,780 puan, E seçeneği 2,980 puan almıştır. Araçsal beceri seçeneklerinin (C ve D) toplam puanı (8,080) bilişsel beceri seçeneklerinin (B ve E) toplamından (8,760) düşük çıkmıştır.

Mesleğin icrasında altıncı vasıf tanımlaması, zor çalışma koşullarının üstesinden gelebilme, stres kontrolüdür (Tablo 7). 38 katılımcı, bu tanımlamada en güçlü önemi bir araçsal ve bilişsel beceri bileşimine (A seçeneğine) karşılık gelen özgüven, inisiyatif kullanabilmeye atfederken, iki katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan 23 katılımcı, bu tanımlamada en zayıf önemi bir araçsal beceri bileşenine (D seçeneğine) karşılık gelen kurumsal prosedürü işletmeye atfederken, üç katılımcı bu bileşene en güçlü önemi atfetmiştir. A seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 6,120

puan, D seçeneği ise 2,360 puan almıştır. Araçsal beceri seçeneklerinin (B ve D) toplam puanı (7,240) bilişsel beceri seçeneklerinin (C ve E) toplamından (7,120) yüksek çıkmıştır.

Mesleğin icrasında yedinci vasıf tanımlaması, haberi kamusallaştırma (Tablo 8). 42 katılımcı, bu tanımlamada en güçlü önemi bir bilişsel beceri bileşenine (C seçeneğine) karşılık gelen toplumsal sorumluluklarının bilince olmaya atfederken, beş katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan 23 katılımcı, bu tanımlamada en zayıf önemi bir bilişsel beceri bileşenine (A seçeneğine) karşılık gelen sosyal, dışa açık humanist kişiliğe atfederken, dört katılımcı bu bileşene en güçlü önemi atfetmiştir. C seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 5,840 puan, A seçeneği ise 2,720 puan almıştır. Araçsal beceri seçeneklerinin (D ve E) toplam puanı (8,560) ile bilişsel beceri seçeneklerinin (A ve C) toplam puanı (8,560) eşit çıkmıştır.

Mesleğin icrasında sekizinci-sonuncu vasıf tanımlaması, haber üretim süreçlerinde takım çalışmasına yatkınlıktır (Tablo 9). 34 katılımcı, bu tanımlamada en güçlü önemi bir araçsal beceri bileşenine (D seçeneğine) karşılık gelen uyumlu kişiliğe atfederken, sekiz katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan 29 katılımcı, bu tanımlamada en zayıf önemi bir araçsal beceri bileşenine (E seçeneğine) karşılık gelen sosyal ağlarda aktif yer almaya atfetmiştir. D seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 5,440 puan, E seçeneği ise 2,520 puan almıştır. Araçsal beceri seçeneklerinin (D ve E) toplam puanı (7,960) ile bilişsel beceri seçeneklerinin (A ve C) toplam puanından (8,780) düşük çıkmıştır.

Mesleği sürdürüşte katılımcıların hangi beceri bileşenine en güçlü, hangilerine en zayıf önem atfettiğini gösteren dağılım Tablo 10'da gösterilmiştir.

31 katılımcı, mesleği sürdürüşte kendi toplumsal rollerine ilişkin öngörüsünün örtüştüğü gazeteci 'tipolojisi' anlamında en güçlü önemi, bir araçsal ve bilişsel beceri bileşimine (E seçeneğine) karşılık gelen araştırmacı gazeteciliğe atfederken 12 katılımcı bu bileşene en zayıf önemi atfetmiştir. Diğer taraftan en zayıf önemin atfedildiği bileşen, katılımcı sayısı (16) esas alındığında D seçeneği yani yurttaş gazeteciliği, puanlama (3,040) esas alındığında ise C seçeneği yani veri gazeteciliği çıkmaktadır. Ancak bu durum, her iki seçeneğin sonuçta bilişsel beceri bileşenine karşılık gelmesi nedeniyle bir çelişki oluşturmamaktadır. E seçeneği tüm katılımcılardan toplamda 5,120 puan, C seçeneği ise 3,040 puan almıştır. Araçsal beceri seçeneklerinin (A ve B) toplam puanı (7,800) bilişsel beceri seçeneklerinin (C ve D) toplamından (7,020) yüksek çıkmıştır.

İkinci Aşamaya İlişkin Bulgular

Birinci aşama altında sunulan nicel sonuçlardan bazı nitel yorumlar üretmek mümkündür. Bu sonuçlardan ilki mesleğe girişle ilişkilidir. Mesleğe girişte-mesleğe yönelişte en güçlü önemi bilişsel beceri seçeneklerine (A ve D) veren toplam katılımcı sayısı (33+7), araçsal beceri seçeneklerine (B ve E) verenlerden (9+13) yüksektir. Yine katılımcılar nezdinde en zayıf önemi araçsal beceri seçeneklerine (B ve E) veren toplam katılımcı sayısı (20+9), bilişsel beceri seçeneklerine (A ve D) verenlerden (11+5) yüksektir. Puanlama açısından bakıldığında, bilişsel beceri seçeneklerinin (A ve D) toplamı (8,800) araçsal beceri seçeneklerinin (B ve E) toplamından (7,440) yüksektir. Bilişsel ve araçsal beceri bileşenleri düzeyinde kendisini gösteren bu niceliksel dağılım yanında 23 katılımcı en güçlü önemi 4,720 puanla araçsal-bilişsel beceri bileşiminin karşılık geldiği seçeneğe (C) verdiği görülmektedir. Buradan hareketle, katılımcıların, henüz çalışma ilişkilerinin bağımlı-eşitsiz koşullarının dışındayken kendi üretici güçlerinin potansiyelini göz önünde tutarak (bilişsel) harekete geçtiklerini (araçsal), yani mesleğe yöneldiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuçlardan ikincisi mesleğin icrasıyla ilişkilidir. Mesleğin icrası, katılımcılar nezdinde sektöre özgü çalışma ilişkilerinin bağımlı-eşitsiz koşulları içinde ve diğer meslektaşlarıyla iş bölümü ve rekabetin belirlediği bir birliktelikte, süresi ve kapsamı işverence tayin edilen belli işlerin icrası biçiminde deneyimledikleri bir emek süre sürecidir. Bu bağlamda birey ve grup bazında katılımcıların beceri bileşenlerine atfettikleri önemin derecesi, ayrışma ve bütünleşme anlamında araştırma örneklemini çerçevesinde de değişkenlik göstermiştir. Beşli Likert Ölçeğine göre puanlama yapıldığından sürecin mesleğin icrası aşamasında beceri bileşenlerinin niceliksel dağılımında, aynı beceri bileşenine karşılık gelen seçeneklere atfedilen önemin toplamda aldığı puan temel alınmıştır.

Şekil 1, Tablo 2 ile Tablo 9 aralığındaki sekiz vasıf tanımlaması üzerinden mesleğin icrası aşamasındaki beceri bileşenlerine atfedilen önemin genel dağılımını yansıtmaktadır. Buna göre, katılımcılar, üretici güçlerinin beceri bileşenlerini bütünlüklü organik bir birleşim olmaktan (%24 – 40,820) çok mesleklerinin icrasıyla sınırlı ölçüde, kimi zaman öne çıkan, kimi zaman geri planda kalan, (dolayısıyla aradaki farkın inorganik-teknolojik becerilerle tamamlandığı) ayrışık kapasite unsurları (toplamda %76) olarak görme eğilimindedirler. Katılımcılar mesleklerini icra ederken, üretici güçlerinin araçsal beceri bileşenini (%40 – 67,750) bilişsel beceri bileşenine (%36 – 61,360) oranla daha çok devreye sokmaktadırlar. Bu durumu alandaki çalışma ilişkileri bağlamında

değerlendirdiğimizde, işe alanın işi organize etmesi anlamında üretici güçlerinin daha çok bilişsel bileşeni devredeyken mesleğin-işin icracısının işi-mesleği icra etme yükümlülüğü anlamında daha çok araçsal beceri bileşenin devrede olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırma örneklemini çerçevesinde mesleğin icrası aşamasında bu genel eğilim yanında üç ayrıksı eğilim belirmiştir. İlki, sekiz vasıf tanımlaması içinde araçsal ve bilişsel beceri bileşenlerine katılımcıların atfettikleri önem derecesinin sadece yedinci vasıf tanımlamasında (8,560 puan) eşit çıkmış olmasıdır. Çalışma ilişkileri bağlamında bilinç, insanın kendisi-üretici gücü ile gereksinimlerini karşılamak için yaptığı iş-faaliyet arasında ayırım yapabilmesi, bu ayırımın farkında olmasıdır. Bu nedenle vasıf tanımlaması, söz konusu farkındalığı ortaya çıkarmak için, örneğin haberi okunur kılmak ya da haberin satış şansını artırmak yerine haberi kamusallaştırma olarak belirlenmiştir. Nitekim katılımcılar nezdindeki farkındalık düzeyine işaret etmesi anlamında, toplumsal sorumluluklarının bilincinde olma, katılımcılar nezdinde atfedilen önemin en açık kutuplaşma (en güçlü/en zayıf) gösterdiği seçeneği oluşturmaktadır.

Diğer iki ayrıksı durum ise bilişsel beceri bileşenlerine karşılık gelen seçeneklere atfedilen önem derecesinin, 5. ve 8. tanımlama başlıklarında araçsal beceri bileşenlerine oranla toplamda daha yüksek puana ulaşmasıdır. Beşinci vasıf tanımlaması, etkili haber sunumu yapabilmenin arayışı içinde olmaktır. Bu tanımlama altında, bilişsel beceri seçeneklerinin (B ve E) toplam puanı (8,760), araçsal beceri seçeneklerinin (C ve D) toplam puanından (8,080) çok düşük sayılabilecek bir farkla (680 puan) yüksek çıkmıştır. Sekizinci vasıf tanımlaması ise, haber üretim süreçlerinde takım çalışmasına yatkınlıktır. Bu başlıkta, bilişsel beceri seçeneklerinin (A ve C) toplam puanı (8,780), araçsal beceri seçeneklerinin (D ve E) toplamından (7,960) yine çok düşük sayılabilecek bir farkla (820 puan) yüksek çıkmıştır. Dikkat edilecek olursa her iki vasıf tanımlaması mesleğin icrasında katılımcıların gerek mesai arkadaşları gerekse ihtisas alanları örtüşen tüm meslektaşları düzeyinde rekabet koşullarını yakından deneyimledikleri konumlanışlara karşılık gelmektedir. Yanı sıra takım-ekip çalışması, yeni organizasyonel biçimler çerçevesinde iş birliğinin örgütlendiği yeni bir çalışma modeli olmaktan çok, denetimin takım lideri düzeyine indirgenerek iş bölümünün çok daha işlevsel-verimli örgütlendiği yeni bir çalışma modeline karşılık gelmektedir. İnsanın etkinliği üretici gücün bütün bileşenleriyle ilişkili olmakla birlikte, 'silahların' teknolojik-araçsal becerilerle taraflar arasında görece eşitlenmiş olduğu bu modelde rekabet, bireylerin ya da grupların üretici-yaratıcı potansiyellerinde bir farklılık-üstünlük yaratma potansiyeli daha yüksek olan bilişsel

beceriler kısmında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla puanlamada oluşan düşük farkı, söz konusu duruma ilişkin olarak katılımcılar nezdinde belirgin bir farkındalığın oluşmadığı (ya da toplum olarak henüz bilgi toplumu evresine geçmemiş olduğumuzun farkında oldukları) şeklinde değerlendirmek yanıltıcı olmayacaktır.

Mesleği sürdürüşte, daha doğrusu mevcut koşullarda gazetecilik yapmaya devam etme istekliliğini sürdürme noktasında en güçlü önemi araçsal beceri seçeneklerine (A ve B) veren toplam katılımcı sayısı (13+15), bilişsel beceri bileşeni seçeneklerine (C ve D) verenlerden (6+20) az bir farkla yüksektir. Buna karşın en zayıf önemi bilişsel beceri bileşeni seçeneklerine (C ve D) veren toplam katılımcı sayısı (8+16), araçsal beceri seçeneklerine (A ve B) verenlerden daha açık bir farkla (7+8) yüksektir. Bu durumun bir yansıması olarak araçsal beceri seçeneklerinin (A ve B) toplam puanı (7,800) bilişsel beceri seçeneklerinin (C ve D) toplamından (7,020) az sayılabilecek bir farkla yüksek çıkmıştır. Araştırma örneklemini çerçevesinde, mesleği sürdürüşte beceri bileşenlerinin niceliksel ayrışması net bir sonuç ortaya koymazken beceri bileşenlerinin nicel bütünleşmesi yani 31 katılımcının en güçlü önemi, 12 katılımcının en zayıf önemi atfettiği araçsal ve bilişsel beceri bileşimine (E seçeneğine) karşılık gelen araştırmacı gazetecilik seçeneği, nitel anlamda da net sayılabilecek bir sonuç ortaya koymuştur. Bu bağlamda katılımcılar nezdinde belli bir farkındalık olduğunu söylemek yanıltıcı olmayacaktır. Başka bir deyişle katılımcılar, kurumsal medyada gazetecilik yapamadıklarında bireysel üretici olarak 'en iyi bildikleri işi' yapabilmeye devam edebilmelerinin maddi koşulunun, büyük ölçüde üretici güçlerinin organik bileşiminin (bütüncül) kapasitesine bağlı olduğunun az-çok bilincindedirler.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumsal ölçekte emek gücü arz ve talebi, aralarındaki ilişkisellik bağlamında değer üretiminin kapitalist tarzda örgütlenmesine özgü mübadele ilişkilerine karşılık gelmektedir. Bu tarz, sanayi toplumu evresinde, soyut-kitlesel üreticilerle tüketiciler arasındaki ilişkilere karşılık gelmektedir. Daha önce sözü edilen tekno-ekonomik paradigmanın geldiğini müjdelediği 'sanayi sonrası toplum' (Bell, 1976) (hizmetler sektörünün yükselişe geçtiği) evresinde mübadele ilişkileri öncelikle, birikim sorunuyla uğraşanların gereksinimlerini karşılamak üzere somut-bireysel üreticilerle tüketiciler arasında, tarafları artırılmış-ölçeği genişletilmiş kısacası 'müdahale edilmiş' ilişkilere karşılık gelmektedir.

Çalışmamız kapsamında bu müdahale, insanın üretici güçlerinin-becerilerinin organik bileşiminin, teknoloji ve yeni organizasyonel biçimler dolayısıyla tahrifata (ayırıştırma ve ölçeklendirme) uğratılması olarak tanımlanmıştır. Tarihsel-toplumsal gelişim süreci içinde, insanın ihtiyaçlarıyla bunları güvence altına alma uğraşı, insanın üretici etkinliğinin beceri bileşenlerini bir bütün olarak-karşılıklı değiştirmekte ve geliştirmektedir. Bu değişim ve gelişimin tarihselliği, sürecin evrim benzeri doğal yollardan değil ihtiyaçlarla üretici güçlerin bunları karşılama kapasitesinin toplumsal ilişkilerin koşullarına bağlı olarak birlikte biçimleniyor oluşundan kaynaklanmaktadır. Çalışmamız açısından sürecin önemli niteliği ise kapitalist toplumsal ilişkileri, sermaye sınıfının öncelikli ihtiyaçlarıyla bunları karşılama kapasitesinin koşullandırıyor olmasıdır. Bu koşullandırmanın en genel tezahürü toplumsal ilişkilerin bütünselliğinin sermaye sınıfına bir aracılık-iktidar konumlanması bahşedecek biçimde, ölçeklendirilebilir üretim ve mübadele bileşenlerine ayırıştırılması olmuştur. Bu bağlamda zanaatkar, toplumsal ilişkilere meslek sahibi olarak neredeyse tam kapasiteyle müdahil olabilirken, beceri bileşenleri aracının tahrifatına uğramış bireysel üretici, toplumsal ilişkilere belli ölçülerde sınırlandırılmış kapasitesiyle mesleğin icracısı olarak ancak ölçeklendirilmiş mübadele (ilişkileri) bileşeninde dâhil olabilmektedir. Başka bir deyişle onun beceri bileşenlerinin üretici kapasitesini, ölçüsünü ve ölçeğini mübadele ilişkilerine konu olan-olabilen ihtiyaçlar belirlemektedir.

Bu koşullandırmanın istisnası, bilişsel (kafa-zihin emeği) ve araçsal (kol emeği) beceri bileşenlerinin bütünselliğinin sağlanmış olduğu münferit ve geçici durumlar, kaybolan ya da kaybolmaya yüz tutan mesleklerdir. Çalışmamızın girişinde sıralanan soruların sonuçta gelip dayandığı tartışma eksenini de aslında bu kaybolma ya da kaybolmaya yüz tutma durumunun gazetecilik mesleği açısından geçerli olup olmadığı meselesi oluşturmaktadır. Günümüz çalışma ilişkilerinde, buna medya sektörü de dâhildir, işverene bağımlı çalışma, yani belli vasıf kategorileri altında ücretli işçilik hala temel önemdedir. Bu çalışmanın araştırma örneğinde yer alan katılımcılar, muhabir vasfına sahip gazeteciler olarak işverenlerine belirli bir ücret karşılığında üretici güçlerini sunmaktadır. Bu bağlamda gazetecilik mesleği, münferit ve geçici bir nitelik arz etmemektedir. Ancak gazetecilik mesleğinin dönüşümü söz konusu olduğunda asıl tartışma eksenini, 'herkesin gazetecilik yapabileceği' savının, gerçek yaşamdaki tezahürleri oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, mesleki-organik beceri bileşenlerinin katılımcılar nezdinde bütünsel olmaktan çok ayrışik unsurlar olarak görüldüğünü, özellikle mesleğin icrasında araçsal becerilere daha güçlü bir değer atfedildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle mesleğin icrası aşamasında araçsal beceriler, teknolojiyi daha iyi kullanma yetkinliği anlamında emek süreçlerini biçimlendirme kriterine dönüşmüş

durumdadır. Dolayısıyla mesleki dönüşüm, mesleğin icracısı için ancak kendinden beklenen performansı sürekli gösterebildiği takdirde belirginlik kazanmaktadır. Ancak araştırma örneklemini kapsamında katılımcıların araçsal ve bilişsel beceri bileşenlerine atfettikleri önem konusunda yaşadıkları kafa karışıklığı, en güçlü/en zayıf önem arasında yaşadıkları savrulma ve birbirine yakın çıkan atıf değerleri, bu belirsizliğin mesleğin icrası aşamasında ortadan kalkmamış olduğuna işaret etmektedir. Yanı sıra, araçsal becerilerin standart mesleki performans kriteri haline gelişiyle birlikte sürece an itibariyle dâhil olabilenlerin çalışma koşulları da mesleğe giriş için bir yapıla-geliş kuralına dönüşmektedir. Bu dinamik standardizasyon, gelecekte mesleğe dâhil olabileceklerin yaşayabilecekleri belirsizlik halinin bertaraf edilmesinde çitayı her defasında daha yükseğe çıkarmakta işlevsel bir araca dönüşmüş durumdadır.

Bu bağlamda söz konusu standardizasyonun, mesleğin icracısının organik beceri bileşenlerini, zamanla yarışılan yoğun mesleki pratik içinde, günbegün etkisini hissettirmeden özellikle de bilişsel becerilerinin körelmesine hizmet edecek biçimde tahrifata uğrattığını söylemek pek yanıltıcı olmayacaktır (Witschge ve Nygren, 2009). Bu tahrifat, organizasyonel anlamda daha önceden gerçekleştirilen ve iş bölümü yoluyla beceri bileşenlerinin vasıf kategorilerine dönüştürülmesi sonucunda gerçekleşen tahrifatın (kafa ve kol gücünü ayırıştırma) bir devamı, daha doğrusu yeni ve tamamlayıcı evresi gibi görünmektedir. Araştırma örnekleminizde yer alan katılımcıların da işaret ettiği üzere arka planda sürekli var olan işten çıkarılma korkusu, söz konusu tahrifatı daha fark edilemez kılmakta, derinleştirmektedir. Bu noktada, sermaye sınıfının kendi içindeki (sektörel) rekabet koşullarının yarattığı belirsizlik durumunun, geçim sorunuyla uğraşanların birey düzeyinde yaşadığı türde bir ruh hali olmadığını da altını çizmemiz gerekir. Birikim sorunlarıyla uğraşanlar açısından söz konusu tahrifat, emek süreçlerini organize etme bağlamında öncesine oranla çalışanlar üzerinde çok daha fazla kontrol-denetim yeteneği kazanma anlamına gelmektedir. Nitekim, Liu (2006) gazetecilik alanındaki teknolojik gelişme hızına uyum sağlayamayan gazetecilerin yaşadığı işten atılma korkusunu araştırdığı çalışmasında benzer sonuçlara ulaşarak, çalışma koşullarında ve ücretlerde süreç içinde işverenler nezdinde elde edilen avantajlara dikkat çekmektedir.

Yeni evredeki tahrifat, mesleğin icrası için talep edilen organik beceri bileşimini bir bütün olarak geriletmekte daha doğrusu emeği değersizleştirmektedir. Katılımcılar bu durumu sektörde gelecek kaygısı, işsiz kalma korkusu olarak deneyimlemektedirler. Nitekim mesleği sürdürüşte katılımcıların en güçlü önemi atfettiği seçeneğin bir araçsal bilişsel beceri bileşimi olduğu dikkate alındığında, bu kaygının üretici kapasitelerinin bütünselliğini daha çok gözetmeleri gerektiği konusunda belli bir farkındalık yarattığını

söylemek mümkündür. Çünkü söz konusu tahrifat asıl yıkıcı etkisini çalışan/çalıştıran taraflar arasındaki eşitsiz mübadele ilişkisinde ortaya çıkarmaktadır. Bu mübadele ilişkisinde mesleğin icracılarından çekilip alınan üretici güç-değer, sermaye sınıfının üretici gücüne-beceri bileşenlerinin kapasitesine bir artı değer anlamında 'herkesin gazetecilik yapabileceği' beceri düzeyinde 'haberciler' olarak eklenmektedir.

Söz konusu tahrifatın mesleğin icracıları nezdinde bir başka yıkıcı etkisi ise sektörde kalmak için üretici kapasitenin daha fazla rekabete açılması, bilişsel-yaratıcı becerilerin kapasitesinin aşırı zorlanması biçiminde tezahür eden yeni gazetecilik biçimleridir. Bu bağlamda zorlamanın kamusal yarar adına yapıldığı araştırmacı gazetecilik ya da yurttaş gazeteciliğini tahrifatın ilk evresinde kalmış biçimler olarak değerlendirebiliriz. İkinci (tamamlayıcı) evrede ise 'teknoloji dostu gazetecilik', 'girişimci gazetecilik', 'veri gazeteciliği' gibi yeni karşılaşmaya başladığımız biçimleri, söz konusu zorlamanın kamusal yarar adına değil birikim sorunuyla uğraşanların özel yararı adına gerçekleştiği yeni 'esnek bağımlı' çalışma (organizasyonel) biçimleri olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Bilindiği kadarıyla bu kapsam ve içerikte bir çalışma Türkçe literatür açısından ele alındığında bir ilki oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hali hazırdaki çalışma, mevcut literatürdeki büyük bir boşluğu doldurması açısından önem arz etmektedir. Yine de, kurumsal medyada çalışan muhabir gazetecilerden oluşturan araştırma örneklemeden hareket eden bu çalışmamızın, bireysel ve/veya ekip halinde 'alternatif gazetecilik' biçimleri altında sürdürmeye çalışan gazetecilerin mesleki pratiklerini kapsayacak biçimde genişleten yeni çalışmalarla desteklenmesinde yarar bulunmaktadır. Böylece mesleki dönüşüm sürecini, farklı gazetecilik pratikleri altında beceri bileşenlerinin uğradığı tahrifatın izlerini sürerek daha bütünlüklü bir bakışla değerlendirme olanağı da elde edilebilecektir.

BİLGİLENDİRME

Saha araştırmasına dayanan bu çalışmanın ön sonuçları, Ankara'da 26-28 Kasım 2019 tarihinde düzenlenen "16. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi (TSBD)" başlıklı etkinlikte sunulmuştur.

SON NOTLAR

1. Araştırmaya konu olan gazeteler şunlardır: *Hürriyet*, *Milliyet*, *Türkiye*, *Sözcü*, *Güneş*, *Star*, *Sabah*, *Akşam*, *Posta*, *Yeni Şafak*, *Takvim*, *Cumhuriyet* ve *Vatan*. Bu gazetelerden toplamda 52 muhabir

gazeteciden geri dönüş alınmıştır. Geri dönüş alınamayan gazetelere anket talebi ikinci kez iletilmiştir. Aralarında *Sabah* ve *Cumhuriyet*'in olduğu gazetelerden yine yanıt alınamamıştır. *Posta* gazetesi ise bünyesinde hiç muhabir çalıştırmadığını belirterek ankete katılamayacağını iletmıştır.

2. Verilerin kodlanması sürecinde Galatasaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Medya ve İletişim Çalışmaları yüksek lisans programı öğrencisi olan Uğur Kocager'den destek alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Appelgren, E., & Nygren, G. (2014). Data journalism in Sweden: Introducing new methods and genres of journalism into 'old' organizations. *Digital Journalism*, 2(3), 394-405. <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.884344>
- Bell, D. (1976). *The coming of post-industrial society: A venture in social forecasting*. New York, NY: Basic Books.
- Carlson, M. (2015). The robotic reporter: Automated journalism and the redefinition of labor, compositional forms, and journalistic authority. *Digital Journalism*, 3(3), 416-431. <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.976412>
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society: the information age, economy, society and culture*. Oxford, UK: Blackwell Publishers.
- Clerwall, C. (2014). Enter the robot journalist: Users' perceptions of automated content. *Journalism Practice*, 8(5), 519-531. <https://doi.org/10.1080/17512786.2014.883116>
- Coleman, R., Lee, J. Y., Yaschur, C. Meader, A. P., & McElroy, K. (2018). Why be a journalist? US students' motivations and role conceptions in the new age of journalism. *Journalism*, 19(6), 800-819. <https://doi.org/10.1177%2F1464884916683554>
- Creech, B., & Mendelson, A. L. (2015). Imagining the journalist of the future: Technological visions of journalism education and newswork. *The Communication Review*, 18(2), 142-165. <https://doi.org/10.1080/10714421.2015.1031998>
- Deuze, M., Neuberger, C., & Paulussen, S. (2004). Journalism education and online journalists in Belgium, Germany, and The Netherlands. *Journalism Studies*, 5(1), 19-29. <https://doi.org/10.1080/1461670032000174710>
- Downey, J., & Fenton, N. (2003). New media, counter publicity and the public sphere. *New Media & Society*, 5(2), 185-202. <https://doi.org/10.1177/1461444803005002003>
- Drok, N. (2013). Beacons of reliability: European journalism students and professionals on future qualifications for journalists. *Journalism Practice*, 7(2), 145-162. <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.753209>
- Fink, K., & Anderson, C. W. (2014). Data journalism in the United States: Beyond the 'usual suspects'. *Journalism Studies*, 16(4), 467-481. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.939852>

- Fourie, P. J. (2013). Beyond skills training: Six macro themes in South African journalism education. *Journalism Practice*, 7(2), 212-230. <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.753290>
- Freeman, C. (2007). The ICT paradigm. In R. Mansel, C. Avgerou, D. Quah & R. Silverstone (Eds.), *The Oxford handbook of information and communication technologies* (pp. 34-54). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Gleason, T. (2015). If we are all journalists, can journalistic privilege survive? *Javnost - The Public*, 22(4), 375-386. <https://doi.org/10.1080/13183222.2015.1091625>
- Guo, L., & Volz, Y. (2019). (Re)defining Journalistic Expertise in the Digital Transformation: A Content Analysis of Job Announcements. *Journalism Practice*. <https://doi.org/10.1080/17512786.2019.1588147>
- Harvey, D. (2008). *Umut mekanları* (Z. Gambetti, Trans.). İstanbul, Turkey: Metis Yayınları.
- Himma-Kadakas, M. & Palmiste, G. (2019). Expectations and the actual performance of skills in online journalism. *Journal of Baltic Studies*, 50(2), 251-267. <https://doi.org/10.1080/01629778.2018.1479718>
- Kosterich, A., & Weber, M. S. (2019). Transformation of a Modern Newsroom Workforce: A case study of NYC journalist network histories from 2011 to 2015. *Journalism Practice*, 13(4), 431-457. <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1497454>
- Liu, C. D. (2006). De-skilling effects on journalists: ICTs and the labour process of Taiwanese newspaper reporters. *Canadian Journal of Communication*, 31(3), 695-714.
- Machlup, F. (1962). *The production and distribution of knowledge in US*. New Jersey, USA: Princeton University Press.
- Masuda, Y. (1990). *Managing in the information society*. Oxford, UK: Blackwell Publisher.
- McLuhan, M. (1966). *Understanding media: the extensions of man*. New York, NY: MIT Press.
- McLuhan, M., & Powers, B. R. (1992). *The global village: transformations in world life and media in the 21st century*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Opgenhaffen, M., d'Haenens, L., & Corten, M. (2013). Journalistic tools of the trade in Flanders. *Journalism Practice*, 7(2), 127-144. <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.753208>
- Örnebring, H., & Mellado, C. (2018). Valued skills among journalists: An exploratory comparison of six European nations. *Journalism*, 19(4), 445-463. <https://doi.org/10.1177/1464884916657514>
- Papacharissi, Z. (2002). The virtual sphere: The internet as a public sphere. *New Media & Society*, 4(1), 9-27. <https://doi.org/10.1177/1461444022226244>
- Pavlik, J. (2000). The impact of technology on journalism. *Journalism Studies*, 1(2), 229-237. <https://doi.org/10.1080/14616700050028226>
- Phillips, A., Singer, J. B., Vlad, T., & Becker, L. B. (2009). Implications of technological change for journalists' tasks and skills. *Journal of Media Business Studies*, 6(1), 61-85. <http://dx.doi.org/10.1080/16522354.2009.11073479>
- Porat, M. U. (1977). *The information economy: definition and measurement*. Washington, DC: Government Printing Office.
- Rethel-Sohn, A. (2011). *Zihin emeği-kol emeği, epistemoloji eleştirisi* (A. Temiz Deniz, Trans.). İstanbul, Turkey: Metis Yayınları.

- Schumpeter, J. A. (1974). *Capitalism, socialism & democracy*. London, UK: Routledge.
- Toffler, A. (1981). *Üçüncü dalga* (A. Seden, Trans.). İstanbul, Turkey: Altın Kitaplar.
- Tremayne, M., & A. Clark. (2014). New perspectives from the sky: Unmanned aerial vehicles and journalism. *Digital Journalism*, 2, 232-246. <https://doi.org/10.1080/21670811.2013.805039>
- Van Dalen, A. (2012). The algorithms behind the headlines: How machine-written news redefines the core skills of human journalists. *Journalism Practice*, 6(5-6), 648-658. <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.667268>
- Van Der Haak, B., Parks, M., & Castells, M. (2012). The future of journalism: Networked journalism: Rethinking journalism in the networked digital age. *International Journal of Communication*, 6, 2923-2938
- Willnat, L., Weaver, D. H., & Choi, J. (2013). The global journalist in the twenty-first century. *Journalism Practice*, 7(2), 163-183. <http://dx.doi.org/10.1080/17512786.2012.753210>
- Witschge, T., & Nygren, G. (2009). Journalistic work: A profession under pressure? *Journal of Media Business Studies*, 6(1), 37-59. <http://dx.doi.org/10.1080/16522354.2009.11073478>
- Young, S., & Carson, A. (2018). What is a Journalist? The view from employers as revealed by their job vacancy advertisements. *Journalism Studies*, 19(3), 452-472. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1190665>

TABLolar VE ŞEKİLLER

Tablo 1: Gazeteciliğe Yönelişte Belirleyici Olduğu Düşünülen Becerilerin Kaynağı

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Bilişsel)	B (Araçsal)	C (Araçsal + Bilişsel)	D (Bilişsel)	E (Araçsal)
5 (en güçlü)	33	9	23	7	13
1 (en zayıf)	5	20	10	11	9
Toplam puan	5,500	3,280	4,720	3,300	4,160

Tablo 2: Hızlı ve Etkin Enformasyon Toplama

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Bilişsel)	B (Araçsal)	C (Araçsal + Bilişsel)	D (Araçsal)	E (Bilişsel)
5 (en güçlü)	30	19	21	9	7
1 (en zayıf)	9	3	11	11	30
Toplam puan	5,600	5,300	4,860	4,100	2,960

Tablo 3: Haber Öyküsünün Üzerinde Temelleneceği Kilit Nitelikteki Enformasyonu Seçebilme

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Bilişsel)	B (Bilişsel)	C (Araçsal)	D (Araçsal)	E (Araçsal + Bilişsel)
5 (en güçlü)	8	13	39	13	13
1 (en zayıf)	20	9	5	8	14
Toplam puan	2,800	3,840	6,220	4,440	4,000

Tablo 4: Haber Doğrulatmayı Mesleğin 'Olmazsa Olmazı' Olarak Benimseme

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Araçsal)	B (Araçsal)	C (Araçsal + Bilişsel)	D (Bilişsel)	E (Bilişsel)
5 (en güçlü)	8	23	35	4	13
1 (en zayıf)	20	2	5	16	11
Toplam puan	2,970	5,480	5,920	2,920	3,560

Tablo 5: Ham Enformasyondan Yola Çıkarak Asli/Tali Haber Kaynaklarını Tayin Edebilme

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Bilişsel)	B (Araçsal + Bilişsel)	C (Bilişsel)	D (Araçsal)	E (Araçsal)
5 (en güçlü)	9	56	4	12	4
1 (en zayıf)	7	5	20	0	21
Toplam puan	3,820	6,880	2,640	5,020	2,380

Tablo 6: Etkili Haber Sunumu Yapabilmenin Arayışı İçinde Olma

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Araçsal + Bilişsel)	B (Bilişsel)	C (Araçsal)	D (Araçsal)	E (Bilişsel)
5 (en güçlü)	27	27	2	20	9
1 (en zayıf)	5	4	10	6	31
Toplam puan	5,020	5,780	3,320	4,760	2,980

Tablo 7: Zor Çalışma Koşullarının Üstesinden Gelebilde, Stres Kontrolü

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Araçsal + Bilişsel)	B (Araçsal)	C (Bilişsel)	D (Araçsal)	E (Bilişsel)
5 (en güçlü)	38	19	7	3	18
1 (en zayıf)	2	6	13	23	10
Toplam puan	6,120	4,880	2,940	2,360	4,180

Tablo 8: Haberi Kamusallaştırma

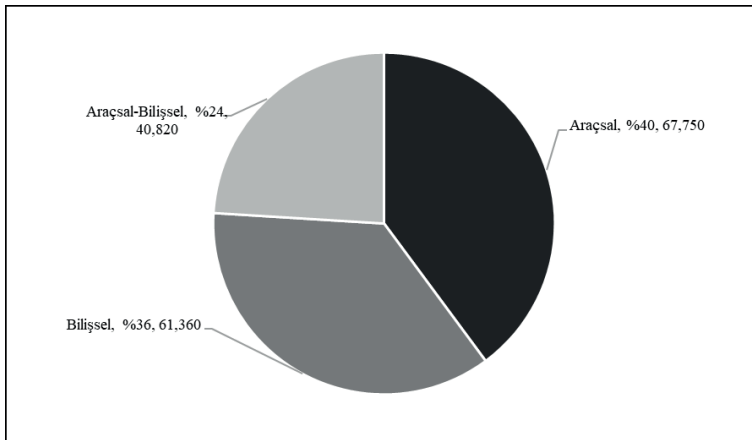
Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Bilişsel)	B (Araçsal + Bilişsel)	C (Bilişsel)	D (Araçsal)	E (Araçsal)
5 (en güçlü)	4	13	42	11	16
1 (en zayıf)	23	9	5	8	9
Toplam puan	2,720	3,780	5,840	4,200	4,360

Tablo 9: Haber Üretim Süreçlerinde Takım Çalışmasına Yatkinlik

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Bilişsel)	B (Araçsal + Bilişsel)	C (Bilişsel)	D (Araçsal)	E (Araçsal)
5 (en güçlü)	19	11	17	34	4
1 (en zayıf)	11	1	6	8	29
Toplam puan	4,240	4,240	4,540	5,440	2,520

Tablo 10: Gazetecinin Toplumsal Rolüyle Örtüşen Yeni Gazetecilik Biçimleri

Atfedilen önem/Katılımcı sayısı	A (Araçsal)	B (Araçsal)	C (Bilişsel)	D (Bilişsel)	E (Araçsal + Bilişsel)
5 (en güçlü)	13	15	6	20	31
1 (en zayıf)	7	8	8	16	12
Toplam puan	3,880	3,920	3,040	3,980	5,120

Şekil 1. Mesleği İcrada Beceri Bileşenlerine Atfedilen Önem Derecesi

